MORALNA KVALIFIKACIJA KONTRACEPCIJE

Dr J. KUNIČIĆ

Ne radi se o pozitivnoj kvalifikaciji ili diskvalifikaciji kontracepcije. U enciklici *Humanae vitae* ili »O regulaciji poroda« jasno se tvrdi da *svako preventivno, popratno ili slijedno onesposobljenje osobe ili čina u vidu onemogućenja rađanja novih života treba proglasiti kao nemoralno.* U čemu je dakle pitanje?

Pitanje je specifične kvalifikacije. Upit mi je uputio jedan svećenik. Nadao se od enciklike nečemu spektakularnom. To nije doživio. I sada traži razne »izlaze«. Jedan od tih izlaza formulirao je ovako:

Nigdje se u enciklici ne govori da bi zloupotreba bračnog morala u kontracepcijskim postupcima predstavljala neki smrtni grijeh. Ili se uopće ne radi o smrtnom grijehu, ili možda ni o grijehu lake naravi. Enciklika je u tonu popuštanja strogog diskvalificiranja kontracepcije. I ovaj utisak, nadodao je, čini se mjerodavnim.

Dobro se je podsjetiti naučavanja moralke o kvalifikaciji smrtnih grijeha. U Sv. pismu nalazimo prava zastrašivanja od nekih grijeha, npr. od grešnog licemjerstva, od aktivnog sablažnjavanja, od nepravednih postupaka prema bijednima, itd. Onima koji te grijehe počinjaju Sv. pismo upravlja uzrečicu: »Vae« — jao! To znači da ti grijesi predstavljaju s objektivne strane težak grijeh. — Slično recimo kada Sv. pismo govori da ovaj ili onaj postupak isključuje iz kraljevstva nebeskog. Tako sv. Pavao osuđuje bludnost, nečistoću, lakomstvo, idolopoklonstvo i sl. (Ef 5, 5). — Isto tako moramo gledati što naučava crkveno učiteljstvo i »uvaženi« te »ozbiljni« teolozi. Ako Crkva proglašuje neki postupak teškim grijehom, mi ga objektivno moramo takvim smatrati, jer Crkva je neposredna i univerzalna učiteljica vjere i morala.

To što je do sada rečeno odnosi se na promatranje postupka s objektivnog stanovišta. Drugo je pitanje da li svaki takav grijeh u svojoj realizaciji ili konkretnosti doista predstavlja grijeh teške naravi. U tu se svrhu moraju realizirati svi uvjeti teškog grijeha, tj. dovoljna svjesnost ili prisebnost, hotimičnost i sloboda počinitelja. Manjak jednoga od ovih uvjeta umanjuje i težinu grijeha, a može je i potpuno izbrisati. Prema tome, nije poteškoća pitanja u apstraktnoj formi, nego se srčika pitanja kreće oko *ovog* ili *onog* grešnog čina. I najteži grijeh može u nekoj situaciji biti lagan ili nikakav, jer možda se događa subjektivna transformacija. Mnogi teški grijesi postaju lagani uslijed subjektivne slabosti.

A što je važnije pitati? Da me je spomenuti svećenik pitao u tako postavljenom okviru, moj odgovor bi bio jednostavniji. Očito je da se knjige moraju pisati po načelima objektivnog morala. Moralka je izrasla u sistematiziranu nauku, u suvislu znanstvenu cjelinu. Kao takva nema pred sobom ovog ili onog »pacijenta«, nego se osvrće na zahtjeve objektivnog reda morala. A zar se to ne mora reći i o drugim poietskim naukama? Zar medicina nema općih načela za dijagnozu, profilaksu bolesti, ostavljajući aplikaciju svojih podataka na svakog pacijenta napose? Prema stanju istoga? Uzmimo jedan primjer iz socijalnog života. Zar nećemo osuditi svako oštećivanje zajednice? Da, ali svako oštećenje neće biti jednako kažnjeno, jer neće biti jednako štetno.

Grijesi se događaju u pojedinim situacijama. Situacijama svih vrsta. Počinja ih ovaj ili onaj. A nema na svijetu dva grešna čina jednake individualne naravi, kao što nema ni dva individuuma jednake naravi. A u našem pitanju to odlučuje. Odlučuje stanje subjekta ili počinitelja. Bezbrojne su mogućnosti nijansiranja. Toga u apstraktnoj formi nema. Transformacija se zbiva u »okovima« konkretnosti. Crkva je uvijek naučavala da prisila ispričava od grijeha; da manjak prisebnosti subjektivno čini počinitelja neodgovornim, itd. (Denz K 1 ab).

Neki formuliraju odgovor ovako: »Kao sigurno može se reći da će prijestup u tom smislu biti redovito laki, a ne teški grijeh, a koji put čak neće biti nikakav ... Mnogi će teško shvatiti da bi to uopće mogao biti grijeh, a neki to neće nikada ... Samo veliko uvjerenje može počiniti veliku izdaju« (*Veritas*, Zagreb 1968, str. 208).

Neoprezno mi se čini kategorički ustvrditi da zloupotreba bračnog morala u kontracepciji *redovito* znači laki grijeh. Ova riječ »redovito« je neko univerzaliziranje pojedinačnosti. A to se ne može učiniti, jer pojedinačnost je bezbrojno raznolika. U apstraktnoj formi to je jednostavno grijeh teške naravi, jer je ozbiljna povreda u vrlo važnom prostoru, u prostoru spolne čistoće, odnosno popuštanje bludnosti.

Na temelju čega se može reći da će u pojedinim slučajevima takav prestupak biti lake naravi? Zar na temelju neke statistike ili provedenog verifikacionog postupka? To je apsurd i misliti. O pojedincu ili pojedinom slučaju kao takvom nije moguće stvoriti općevažne smjernice. A do ankete nije moguće doći. Pojedinac nije u stanju uvijek prosuditi ispravno o naravi i o stupnju svoje odgovornosti, odnosno grešnosti.

Da ima neodgovornog neznanja u tom pitanju, to je razumljivo. A na to se neki ispovjednici nisu dovoljno osvrtali. I ne osvrću se. Može li se ustvrditi da normalan čovjek pošto mu se protumači taj prostor bludnosti ili protivne kreposti: spolne čistoće, neće moći shvatiti težinu prestupaka na tom području? Moglo bi se reći da je ograničene pameti, ili da govori pod pritiskom samoobrane, neiskreno i sl.

Što, konačno, znači to »veliko uvjerenje«? Ne radi se o uvjerenju, nego o svijesti, hotičnosti i slobodi. Uvjerenje je maksimalna prisutnost svijesti. A za koje se pothvate u životu traži takvo uvjerenje? Možda za izbor bračnog druga? Za ulazak u samostanski život? U značajnim životnim postupcima traži se ona prisebnost svojstvena čovjeku pri normalnom funkcioniranju pameti. Svjesno griješiti, znati da je grijeh teške naravi, moći se oduprijeti a ne htjeti, slobodno se na nj odlučiti — što treba više tražiti da se može govoriti o prestupku teške naravi?

Jest, i unutar te prisebnosti, hotičnosti i slobode mogući su razni stupnjevi, ali postoji limes ispod kojega se ne može spustiti. Iznad tog limesa nalazi se područje smrtnog grijeha. Tko će to u pojedinom slučaju moći odrediti? Iskrena introspekcija počinitelja regulirana znanjem objektivnog reda morala. Pojedinac i Bog, koji je duši bliži od nje same, moći će odgovoriti na taj upit. Kao što je nemoguće ustvrditi da je u pojedinim slučajevima redovito smrtni grijeh, tako je nemoguće ustvrditi da je u pojedinim slučajevima redovito grijeh lake naravi, ili nikakav.

Neki danas nazivaju smrtni grijeh »kriminalni grijeh«. Kako bilo da bilo, razlika između teških ili smrtnih i lakih grijeha mora ostati netaknuta (Denz D 2b i K la sl). Bludnost se po naravi smatra teškim grijehom ili kriminalnim postupkom na području morala. Radi se o neredu na vrlo važnom području. Na tom je području u igri rađanje života, a život je u sebi svetinja. Tu je trasirana volja Božja. U zakonima spolnosti, strukturi spolova, atrakciji spolova, funkcioniranju spolne sposobnosti itd. kriju se »znakovi« volje Božje. Prevažno je to područje, da bi prekršaj na njegovu prostoru značio po sebi ili redovito grijeh lake naravi. Kao takav ne bi lako našao mjesto u Dekalogu. Ni sv. Pavao ga ne bi tako oštro osudio.

Pogledajmo malo tekst enciklike. Enciklika u naravi čita volju Božju (br. 4). Prekršiti naravni zakon, npr. zakon pravilnog prenošenja života, znači prekršiti volju Božju, ili onaj objektivni red morala koji je prije čovjeka, iznad čovjeka, i ostaje poslije ovog ili onog čovjeka (br. 10). Onemogućivati buđenje života hotimičnim zahvatom prije čina — u činu — poslije spolnog čina znači suprotstavljati se Božjem planu, Božjoj volji (br. 14). Znači dirati u ljudski život, u svetinju (br. 13). Taj je postupak nedostojan čovjeka (br. 14). Takav postupak ostaje uvijek nedopušten (br. 16). Ne mogu se naći opravdanja. I ova se nauka nadovezuje na moralni zakon, onaj naravni i onaj nadnaravni ili evanđeoski (br. 18).

Ovi su izrazi sinonimni za smrtni grijeh. I previše su jaki da bi se odnosili na redovito laki grijeh, tj. po naravi laki grijeh. Grijeh bludnosti nije samo trun, to je greda (Mt 7, 3). To nije mali, nego to je onaj veliki dug (Mt 18, 23). Nije to komarac, to je deva (Mt 23, 24). Smrtonosan je. Uzurpira Božja prava. Osujećuje Božji plan evolucije. Trajnog stvaralaštva. Protivi se Božjoj volji u važnom prostoru. I posljedice su tih zloupotreba velike, teške, pa se i po tim plodovima prosuđuje njegova težina.

Istina je, enciklika se ne služi skolastičkim ni školskim izrazima. Služi se neposrednim načinom izražavanja. Služi se sinonimima, u duhu Sv. pisma. I iz fusnota jasno se vidi da usvaja svu dosadašnju nauku. Dovoljno je znati da mnogo puta citira Pija XI, a kod Pija XI čitamo da su krivci na području zloupotrebe bračnog prava okaljani »gravis noxae labe« (Denz 3717). Njihov postupak slijedi ne onu zdravu slobodu, nego sloboštinu ili »facinorosam licentiam« — zločinačku sloboštinu. Svaka vrst sterilizacije u sebi je nečasna i nedopuštena (Denz 3765). A što je drugo kontracepcija ako ne sterilizacija?

Iznesena nauka formulirana je od Pavla VI po zakonu kontinuiteta s naukom prošlosti. Jer etičko-moralne norme ne podliježu promjenama. Nisu izglasane od ljudi. Usađene su u ljudsko srce, u ljudsku narav.

Objavljene su i od Boga. Naravni i objavljeni moralni zakon dva su konvergentna pritoka s istog izvora. Zloupotrebu bračnog morala osuđuje i onaj naravni i onaj objavljeni moralni zakon.

A jalove su nade očekivati nešto u prilog laksizma na tom području. Možda nijedan dokument crkvenog učiteljstva nije tako cjelovito i duboko zašao u ovaj problem. U isto vrijeme taj je dokument zatvorio vrata svim vrstama spekulacije u prilog seksualizma, pa i onog bračnog.

SUMMARIUM

Cur in encyclica HUM. VITAE nec semel de peccato mortali sermo occurrat? Hoc videtur provenire ex ipso immediato modo loquendi, qui modus non idem est ac ille scolasticus. Vanum tamen ex hoc aliquid sperare in favorem sexualismi matrimonialis. Aliis enim verbis Paulus VI dicit idem, agitur nempe de synonimis. Dicere hunc vel illum modum agendi contrariari legi divinae, voluntati divinae, ideae Dei de matrimonio etc, omnino idem est ac in terminologia scholae de mortali peccato agere. Utique, quod mortale est ex obiecto, immo ex toto genere, non semper in concreto mortale audit, videndum nempe num omnia elementa quae pro mortali requiruntur adsint nec ne.